

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

Wallonië beschikt over tal van eigen troeven

Bij de eerste industriële revolutie in de negentiende eeuw ontpopte Wallonië zich tot de op één na sterkste industriële groeipool van de Westerse wereld, na Engeland en vóór de Verenigde Staten. Steenkoolwinning en zware basisindustrie stonden daarbij centraal. Hoe is Wallonië die sterke positie kwijtgeraakt? Hoe is het op amper vijftig jaar van internationale toppeer (tot begin twintigste eeuw) afgedegen naar het Belgische kneusje en de club van achtergebleven gebieden in de Europese Unie? Kan Wallonië opnieuw een topregio worden, of is het gedoemd tot verdere marginalisering?

door *Jan Van Doren*

Adjunct-directeur Voka (kenniscentrum Vlaams Economisch Verbond)¹ en deeltijdhoogleraar in Leuven en lid van de Warandegroep.

HOE WALLONIË ZIJN ECONOMISCHE toppositie kwijtraakte, is een complex samenspel van diverse factoren. De vroege industrialisering van Wallonië ging hand in hand met een versnelde verstedelijking en de vorming van een omvangrijke arbeidsklasse, die aan de slag ging in de grote Waalse industriebeekens rond Luik en Charleroi. Dat vormde een voedingsbodem voor een strijdbaar syndicalisme, een woelig sociaal klimaat en een sterke socialistische beweging. Deze maatschappelijke setting droeg in een eerste fase zeker bij tot een sociale emancipatiebeweging, maar was anderzijds niet bevorderlijk voor de brede ontwikkeling van een ondernemingscultuur.

De Waalse ondernemers en eigenaars van bedrijven vormden een selecte toplaag, voornamelijk verbonden met de holding Generale Maatschappij, die het grootste deel van de Waalse industrie controleerde. Deze

toplaag, vooral in Brussel gehuisvest, stond tegenover een Waalse arbeidersklasse. Tussen beide groepen gaapte een enorme kloof. Toen het conglomeraat rond de Generale Maatschappij door gebrek aan vernieuwing onder druk kwam – en uiteindelijk uiteenviel – was er geen aflossing van de wacht. De teloorgang van de oude succesindustrieën – steenkool en staal – sloeg zware bressen in de Waalse economie. Bij gebrek aan een nieuwe generatie van Waalse ondernemers en doordrongen van het geloof in een door de overheid gestuurde economie, zocht de Waalse politieke klasse haar economische toekomst in meer overheidsinitiatief; wat het particuliere ondernemingsinitiatief verder in de verdrukking bracht.

REVERSAL OF FORTUNE

De Waalse neergang voltrok zich na de Tweede Wereldoorlog. Vanaf de tweede helft van de jaren vijftig van de vorige eeuw nam het belang van steenkool als energiebron af en belandde de steenkoolnijverheid in een

*De Waalse industrie verloor
tussen 1955 en 1973 meer dan
100.000 banen*

crisis. De Waalse industrie verloor tussen 1955 en 1973 meer dan 100.000 banen. In de jaren zestig begon ook het vertrek uit Wallonië van de zware basisindustrie richting internationale verkeersknooppunten, sporen na te laten. Intussen

werden de centrale ligging van Vlaanderen in Europa, de havenstructuur en een dicht vervoersnet Vlaamse troeven om ook binnenlandse investeerders aan te trekken. In Vlaanderen lagen de lonen bovendien lager, was er een stabiel sociaal klimaat en waren arbeidskrachten ruimer beschikbaar dan in het zuiden van het land.

Op het Waalse terrein werd intussen de zo noodzakelijke industriële omschakeling afgeremd of tegengewerkt door een defensief overheidsbeleid, dat voor alles was gericht op het in stand houden van wat voorhanden was aan industriële activiteit, en het kunstmatig in leven houden van noodlijdende bedrijven door overheidssubsidies. Dat had onder meer tot gevolg dat de Waalse metaalverwerkende nijverheid in het begin van de jaren zeventig nog altijd werd gedomineerd door basisproducten. In Vlaanderen maakte intussen de autoassemblage een sterke opgang, evenals de chemische sector die vooral werd aangetrokken door de uitstekende maritieme verbinding via de haven van Antwerpen. Daarnaast werd de Vlaamse economie vooruitgeholpen door de vele kleine en middelgrote familiebedrijven, die in Wallonië veel minder aanwezig zijn.

Aldus voltrok zich in België een *reversal of fortune*. Het eens leidende

Wallonië gleed weg in het moeras, en werd voorbijgestoken door het opkomende Vlaanderen. Het lijkt sterk op een illustratie van de wet van de remmende voorsprong. De Waalse voorsprong droeg in zich de kiemen van een gebrekkige ondernemingscultuur, terwijl het arme Vlaanderen uit bittere noodzaak had geleerd door hard werken en ondernemen zich toch een bestaan te verzekeren. Deze omkering werd meer dan wat ook geholpen door een wijziging in de internationale omgeving: de Waalse troef van steenkool raakte uitgespeeld, terwijl de Vlaamse troefkaart van strategische ligging aan belangrijke Europese maritieme toegangswegen, volop kon worden getrokken.

WAALS HERSTEL BLIJFT UIT

In de tweede helft van de jaren zeventig zorgde de stijging van de internationale olieprijs voor een industriële groeivertraging in de meeste westerse landen, en vooral in België. De verouderde Waalse industrie kreeg echter veel meer klappen dan de Vlaamse. De overheid reageerde aanvankelijk met een sterk expansief beleid, met het opzetten van allerlei publieke tewerkstellingsprogramma's, ondersteuning aan noodlijdende bedrijven en brugpensioenregelingen. Het overheidstekort escaleerde.

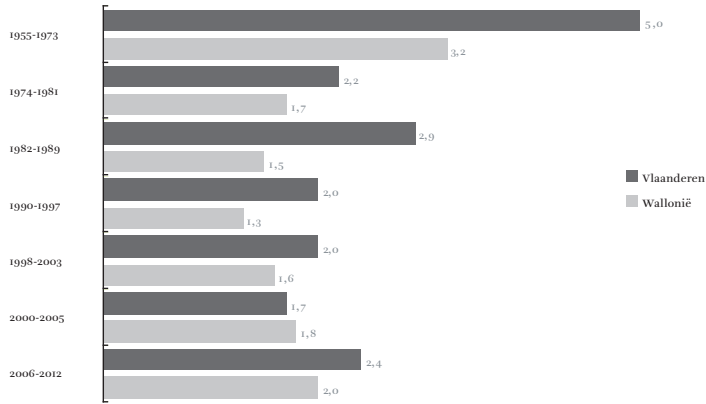
Pas begin jaren tachtig schakelde de Belgische overheid over naar een sociaaleconomisch herstelbeleid, met een sanering van de overheidsfinanciën, een devaluatie van de Belgische frank gekoppeld aan strikte loonmatiging, en de fiscale ondersteuning van bedrijfsinvesteringen. Dit herstelbeleid kwam vooral de Vlaamse economie ten goede, omdat de meeste bedrijven die van die maatregelen konden profiteren, in Vlaanderen waren gevestigd. Wallonië telde weinig (winstgevende) bedrijven en de ondernemingscultuur was er onderontwikkeld.

Zoals het Vlaamse landsdeel in de jaren zestig beter was geplaatst dan het Waalse om de vruchten van de ontluikende Europese integratie te plukken, zo profiteerde het in de tweede helft van de jaren tachtig ook relatief meer van de hernieuwde Europese integratiedynamiek. Die dynamiek werd afgebroken met de Europese recessie van 1993. Opnieuw drong zich een loonmatiging op.

Na een nieuwe hoogconjunctuur eind jaren negentig, gevoed door de internetbubbel, bracht de internationale malaise van begin 21ste eeuw de Vlaamse economie opnieuw in moeilijkheden. Vlaanderen bleef ook in de jaren negentig sneller groeien dan Wallonië, maar het verschil was duidelijk kleiner dan de voorgaande decennia. In de eerste helft van het jongste decennium zakte de Vlaamse groei zelfs een beetje onder het Waalse niveau.

Economische groei Wallonië versus Vlaanderen

Gemiddelde jaarlijkse groei BBP

Bron: Instituut Nationale Rekeningen, Federaal Planbureau

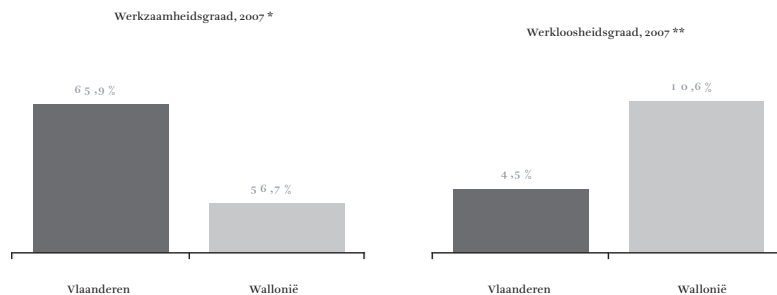
Grafiek 1: De economische groei van Wallonië vergeleken met Vlaanderen

Het is echter al te voorbarig om hierin een Waalse inhaalbeweging te zien. Er is hier niet zozeer sprake van een toename van de Waalse groei, maar eerder van een afname van de Vlaamse groei. De Vlaamse economie is veel internationaler georiënteerd en hierdoor ook gevoeliger voor een internationale groeivertraging en de toename van de internationale concurrentie, maar kan omgekeerd ook sneller de vruchten plukken van een internationale hoogconjunctuur. De Waalse economie is daar minder gevoelig voor, met haar veel sterker uitgebouwde overheidssector. De Waalse groei wordt de jongste tijd overigens sterk ondersteund door een verdere toename van de publieke sector en de *social profit*. Maar dat vormt een structurele zwakte, omdat het gewicht van de publieke sector het privé-initiatief verdringt. Volgens de jongste prognoses van het Federaal Planbureau vindt de Vlaamse economie een tweede adem en vindt een nieuw groeipad van gemiddeld 2,4 procent tot 2012, terwijl de Waalse economie op 2 blijft steken. Overigens blijft er een welvaarts kloof gapen: het Waalse Bruto Binnenlands Product (BBP) per inwoner ligt 27 procent onder het Vlaamse niveau.

TRANSFERS METEN DE WAALSE KOORTS

Het verschil in economische dynamiek wordt natuurlijk ook weerspiegeld op de arbeidsmarkt. De werkgelegenheidsgraad ligt in Wallonië op 56,7 procent of ruim 10 procentpunt lager dan het niveau in Vlaanderen. De werkloosheid bedraagt in Wallonië het dubbele van Vlaanderen.

Regionale werkgelegenheid en werkloosheid

* Aandeel werkenden in bevolking van 15 tot 64 jaar, gemiddelde eerste drie kwartalen

** Werkzoekenden als procent beroepsbevolking

Bron: Nationale Bank van België, Jaarverslag 2007, februari 2008

Grafiek 2: De werkgelegenheid en werkloosheid in Wallonië

De regionale welvaartsverschillen geven uiteraard aanleiding tot aanzienlijke transfers van het rijkere Vlaanderen naar het armere Wallonië. Deze transfers zijn omvangrijker en hardnekkig. Een recente studie in opdracht van de Vlaamse overheid raamt ze op € 6,5 miljard op jaarbasis, 4 procent van het Vlaamse inkomen. Deze transfers lopen vooral via de federale (Belgische) sociale zekerheid en de federale begroting, waaraan Wallonië relatief veel minder bijdraagt via belastingen en sociale bijdragen dan het ontvangt aan uitgaven en uitkeringen. Daarnaast is er ook nog een transfer georganiseerd in de financieringsregeling voor de gewesten en de gemeenschappen in België.

De aanhoudende transfers van Vlaanderen naar Wallonië zijn slechts het symptoom van een dieper liggend probleem, met name het uitblijven van een Waalse economische inhaalbeweging. Terwijl Vlaanderen in de tweede helft van de vorige eeuw volop kon inspelen op de ‘tweede industriële revolutie’ en in de jaren tachtig meesurfte op de ‘derde industriële golf’ (gevoed door de Europese eenheidsmarkt) kon Wallonië geen gelijkaardige stap zetten. En de prognoses kondigen nog geen kentering aan. In principe hadden de verschillen tussen Wallonië en Vlaanderen na verloop van tijd moeten worden afgevlakt of weggewerkt, ofwel door pendel van Waalse werkzoekenden naar Vlaanderen, ofwel door Wallonië aantrekkelijker te maken voor investeerders, onder meer door een sterkere beheersing van de loonkosten. Dat is niet gebeurd en staat volgens de jongste prognose ook niet meteen te gebeuren. Is Wallonië dan gedoemd achter te blijven?

Vooraleer hier op in te gaan, toch een kleine uitweiding. Vanuit Waalse hoek klinkt het vaak dat er niets abnormaals is aan het feit dat thans Vlaanderen transfers betaalt aan Wallonië, omdat gedurende de eerste 100 jaar

van België het omgekeerd was. Historisch onderzoek geeft echter aan dat er nooit van een substantiële transfer van Wallonië naar Vlaanderen sprake is geweest. Ten eerste bestond er toen geen uitgebreide sociale zekerheid, de belangrijkste bron van transfers. Bovendien speelde het toenmalige belastingstelsel in het nadeel van Vlaanderen. Belastingen werden vooral geïnd op gronden, dus door landbouwexploitaties, die we vooral in Vlaanderen vonden. De industrie, vooral een Waalse zaak, werd veel minder belast. Pas sinds de Tweede Wereldoorlog werd de sociale welvaartsstaat uitgebouwd en organiseerde de overheid aanzienlijke transfers. Na een korte periode van zeer beperkte transfers van Wallonië naar Vlaanderen in de jaren vijftig, zijn de transfers steevast en steeds omvangrijker van Vlaanderen naar Wallonië gaan stromen.

EEN AGENDA VOOR WAALS HERSTEL

Wat blijven de pijnpunten van de Waalse economie? Ten eerste lijdt Wallonië onder een overgewicht aan overheidsdiensten, die vaak versnipperd en naast elkaar werken. In Vlaanderen staat de privé-sector voor 73 procent van de jobs, tegenover 27 procent in de publieke sector. In Wallonië bedraagt deze verhouding 64 procent tegenover 36 procent. Ten tweede is het investeringsklimaat in Wallonië ongunstiger dan in Vlaanderen wegens lagere rendabiliteit. Ten derde kampt Wallonië met een enorme werkloosheidsval, door een gebrekkige spanning tussen lonen en uitkeringen. Dit speelt sterker in Wallonië, deels omdat werklozen er veelal verder moeten pendelen voor een job, deels omdat de arbeidsbemiddelingdiensten werkzoekenden minder begeleiden en prikkelen om een job te zoeken of zich te vormen. Ten vierde is de uitval in het Franstalig onderwijs fors. Het aantal jongeren (18-24 jaar) zonder diploma middelbaar onderwijs bedraagt in Wallonië 16 procent, tegen 12 procent in Vlaanderen. In de oeso-lijst van het onderwijsniveau van 15-jarigen in de westerse wereld, bengelt de Franse gemeenschap onderaan. De slechte onderwijsprestaties vertalen zich in een hoge en hardnekkige jeugdwerkloosheid.

Wat moet er dan gebeuren? De voorbije jaren lanceerde de Waalse regering enkele spraakmakende herstelplannen, eerst het zogenoemde Waalse Toekomstcontract, nadien het marshallplan. Maar de daarin voorziene maatregelen en ingrepen zijn te bescheiden. Beide plannen blijven ver uit de buurt van hefboomen als loonkosten en sociale uitkeringsstelsels: ze werken dus niet meteen in op vraag en aanbod op de arbeidsmarkt. Het betreft hier nu eenmaal federale materies, geen regionale. Ook de fiscale ingrepen blijven marginaal, alleen al gelet op de beperkte regionale fiscale autonomie. Er is wel sprake van een efficiëntere werking van de overheid,

op zichzelf positief, maar een echte aanzet tot vermindering van het overheidsbeslag op de Waalse economie is er niet.

Een echt Waals herstel moet niet van de overheid komen, maar van de werkende bevolking en de ondernemingen. De overheid moet wel een klimaat creëren waarin werken en ondernemen in Wallonië meer dan thans wordt aangemoedigd, en geen klein beetje meer. Dat vergt meer dan wat

De Waalse burgers moeten zelf ondernemen en initiatief nemen, terwijl de overheidssector een drastische afslankingskuur dient te ondergaan

stimulansen voor innovatie, wat investeringssteun, vormingssteun en marginale lastenverlichtingen. Wallonië heeft behoefte aan een drastische verlaging van belastingen op ondernemingen en werkenden en een volgehouden loonmatiging, om attractiever te zijn voor investeerders. Tegelijk dient voor de bevolking op beroepsactieve leeftijd de

afstand tussen loon en uitkeringen bij inactiviteit groter te zijn, en dienen werklozen passend gecontroleerd te worden op hun werkbereidheid. Verder dient de overheid in Wallonië de privé-sector minder uit de brand te helpen door voortdurend jobs en economische activiteiten te willen blijven creëren. De Waalse burgers moeten zelf ondernemen en initiatief nemen, terwijl de overheidssector een drastische afslankingskuur dient te ondergaan.

REGIONALISEREN ALS HEFBOOM

Dit soort maatregelen om ondernemen, investeren en werken te bevorderen, resorteert echter voornamelijk onder de bevoegdheid van de federale overheid. Langs Vlaamse kant dringt de verzamelde politieke klasse aan op een regionalisering van de economische beleidshefbomen, zoals bedrijfsbelastingen, werkgelegenheidsbeleid en werkloosheidsstelsel. Vlaanderen wil daarmee zelf vorm geven aan een nieuwe economische dynamiek, noodzakelijk om de gevolgen van de vergrijzing te keren in lijn met de realiteit en de behoeften van de regio. Maar de Waalse politieke klasse staat hier zeer weigerachtig tegenover.

Een dergelijke regionalisering kan nochtans ook de hefboom zijn voor een krachtig Waals herstelbeleid, gericht op een drastische verbetering van het investeringsklimaat en stimulansen voor werk. Door de Waalse politici de instrumenten en de financiële verantwoordelijkheid te geven voor een economisch herstelbeleid, kunnen zij meer een beleid op maat doorvoeren. Door bijvoorbeeld volop de strijd aan te gaan tegen de jeugdwerkloosheid, terwijl Vlaanderen de prioriteit moet geven aan de activering

van ouderen. Maar bovenal zal een meer doorgevoerde regionale verantwoordelijkheid voor het economisch herstel de Waalse politieke klasse veel meer prikkelen om te investeren in dit herstel, veeleer dan de problemen af te wentelen op een federale overheid die toch in grote mate wordt 'gesponsord' door het Vlaamse landsdeel.

In dit verband is het traject dat Slowakije heeft afgelegd na de scheiding van Tsjechië in 1993, veelbetekenend. Na enkele moeilijke jaren staat Slowakije sinds de eeuwwisseling met zijn groeiprestaties aan de top in Oost-Europa. Het heeft al ongeveer de helft van de welvaartsachterstand op Tsjechië ingehaald. Onder meer dankzij een politiek van sanering in de sociale zekerheid en verlaging van de lasten (met invoering van een vlak-taks in 2004), terwijl de lonen werden beheerst. Door de sociaaleconomische bevoegdheden en dus verantwoordelijkheden te concentreren bij één beleidsniveau dat politiek één entiteit vormt, kun je pas echt een algemene mobilisatie krijgen en vermijd je dat alles dat slecht gaat, wordt toegeschreven aan een andere politieke entiteit.

GEEN PESSIMISME

Het moet beklemtoond, Wallonië beschikt over tal van troeven. Het beschikt over ruimte, die creatie van bedrijventerreinen en groei van regionale luchthavens makkelijker maakt, zonder direct files of geluidsoverlast te veroorzaken. De zwakte van de hoge werkloosheid is meteen een sterkte: er is een grote arbeidsreserve. De Waalse ingenieurstraditie leeft sterk voort in onderzoekinstellingen en kennisintensieve bedrijven. Wallonië blijft ook centraal gelegen in Europa, binnen een groot en koopkrachtig afzetgebied, met een uitstekende logistieke infrastructuur. Wallonië kan genieten van groeipolen aan zijn grenzen: Aken-Maastricht, Luxemburg, Kortrijk-Rijsel (Lille), en natuurlijk ook Brussel, hoofdstad van Europa.

Tot slot, Wallonië dient niet louter tegenover Vlaanderen te worden gepositioneerd (en vice versa), maar uiteraard tegenover Europa en de rest van de wereld. Het maakt er echter de *sense of urgency* voor fundamentele sociaal-economische hervormingen enkel groter op. Wallonië én Vlaanderen verliezen immers terrein binnen de EU en de rest van de wereld, door de opkomst van nieuwe groeilanden. Vlaams triomfalisme is totaal misplaatst. Er is werk aan de winkel, zowel in Vlaanderen als in Wallonië.

Noot

- 1 De denkgroep In de Warande lanceerde in november 2005 een Manifest voor een zelfstandig Vlaanderen. Volgens die economische analyse kan Vlaanderen

zonder onafhankelijkheid de uitdagingen van globalisering en vergrijzing niet aan. In Franstalig België werd scherp gereageerd op het rapport, dat door een vijftigtal vooraanstaande Vlamingen werd gesteund. (Noot redactie CDV)